

PODSTAWY PRAWA KARNEGO

(Kryminologia – studia niestacjonarne)

Zasady traktowania nieletnich (w k.k. i w ustawie)

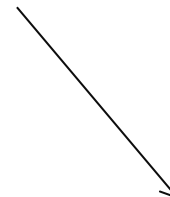

mgr Monika Czechowska
Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Uniwersytet
Wrocławski

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNICH
została uregulowana dwutorowo

§ KODEKSU KARNEGO

**§ USTAWY O POSTĘPOWANIU
W SPRAWACH NIELETNICH**

DEFINICJA NIELETNIEGO

Nieletnim w rozumieniu Kodeksu karnego jest osoba o nieoznaczonej dolnej granicy wieku **do ukończenia 17. roku życia** (art. 10 § 1) oraz osoba w wieku **od 15 do 17 lat**, która może odpowiadać na zasadach określonych w KK (art. 10 § 2)

Nieletnim w rozumieniu ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich jest:

- osoba, która nie ukończyła lat 18 i wykazuje przejawy demoralizacji,
- osoba, która dopuściła się czynu karalnego po ukończeniu lat 13, ale przed ukończeniem lat 17,
- osoba w wieku do 21 lat, wobec której orzeczono środki wychowawcze lub poprawcze

NIELETNI

MŁODOCIANY

MAŁOLETNI

- Pojęcie z zakresu prawa karnego
- Młodocianym jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat (art. 115 § 10 KK)

- Pojęcie z zakresu prawa cywilnego
- małoletnimi są osoby, które ukończyły lat 13 (art. 15 KC)

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

Art. 10 [Wiek]

§ 1. Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony **po ukończeniu 17 lat**.

§ 2. Nieletni, który **po ukończeniu 15 lat** dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134, art. 148 § 1, 2 lub 3, art. 156 § 1 lub 3, art. 163 § 1 lub 3, art. 166, art. 173 § 1 lub 3, art. 197 § 3 lub 4, art. 223 § 2, art. 252 § 1 lub 2 oraz w art. 280, może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

§ 3. W wypadku określonym w § 2 orzeczona kara **nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia** przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

§ 4. W stosunku do sprawcy, który popełnił występki **po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18**, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

ZASADA

na zasadach określonych kodeksie karnym odpowiada ten,
kto popełnia czyn zabroniony **po ukończeniu 17 lat**
(art. 10 § 1 KK)

dolna granica wieku tzw. dojrzałości karnej

a contrario: osoba, która popełniła czyn zabroniony **przed ukończeniem 17. roku życia, co do zasady nie ponosi odpowiedzialności karnej**

wyjątek - art. 10 § 2 KK

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

WYJĄTEK

możliwość orzeczenia kary wobec nieletniego, który dopuścił się czynu zabronionego jako przestępstwo **po ukończeniu 15. roku życia, ale przed ukończeniem 17. roku życia.**

ZAMKNIĘTY KATALOG CZYNÓW - art. 10 § 2 KK

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

Katalog czynów zabronionych, za **które nieletni, który ukończył 15. rok życia** może ponieść odpowiedzialność karną:

1) zamach na życie Prezydenta RP (art. 134 KK)

2) zabójstwo (art. 148 § 1 KK)

3) zabójstwo w typach kwalifikowanych (art. 148 § 2 KK) czyli:

- zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem,
- w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem,
- w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie,
- z użyciem materiałów wybuchowych;
- art. 148 § 3 KK – zabójstwo polegające na zabiciu więcej niż jednej osoby lub popełnione przez sprawcę, który był wcześniej prawomocnie skazany za zabójstwo,
- zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnione podczas lub w związku z popełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego)

4) umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 § 1 KK);

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

- 5) umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu kwalifikowane przez następstwo w postaci śmierci człowieka (art. 156 § 3 KK);**
- 6) umyślne spowodzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego (art. 163 § 1 KK);**
- 7) umyślne spowodzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego kwalifikowane przez następstwa w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób (art. 163 § 3 KK);**
- 8) piractwo (art. 166 KK);**
- 9) umyślne spowodzenie katastrofy (art. 173 § 1 KK);**
- 10) umyślne spowodzenie katastrofy kwalifikowane przez następstwa w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób (art. 173 § 3 KK);**
- 11) Zgwałcenie kwalifikowane** - popełnione wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 197 § 3 KK);

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

- 12) zgwałcenie w typach rodzajowych** wskazanych w art. 197 § 1–3 KK, gdy sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem (art. 197 § 4 KK)
- 13) kwalifikowany typ czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego** lub osobę mu przybraną – jeżeli w wyniku czynnej napaści nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby mu przybranej (art. 223 § 2 KK)
- 14) wzięcie zakładnika** (art. 252 § 1 KK)
- 15) wzięcie zakładnika kwalifikowane przez następstwa w postaci szczególnego udręczenia zakładnika** (art. 252 § 2 KK)
- 16) rozbój w typie podstawowym** (art. 280 § 1 KK)
- 17) rozbój w typie kwalifikowanym** (art. 280 § 2 KK)

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

UWAGA !

Wobec nieletniego, który dopuścił się czynu zabronionego wskazanego w art. 10 § 2 k.k. po ukończeniu 15. roku życia, lecz przed ukończeniem 17. roku życia orzeczona kara nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA NA ZASADACH OKREŚLONYCH W KODEKSIE KARNYM

Odpowiedzialność karna młodocianego

Sprawca młodociany **ponosi pełną odpowiedzialność karną** z pewnymi zmianami dotyczącymi reakcji na popełniony przez niego czyn i celów tej reakcji.

Przepis art. 10 § 4 KK przewiduje **modyfikację** tej zasady w szczególnych okolicznościach podmiotowych i przedmiotowych. Młodociany, który popełnił w wieku 17–18. roku życia występki, a spełnione są przesłanki wskazane w art. 10 § 4 KK nie będzie skazany na karę przewidzianą za popełnione przestępstwo, ale zastosowane wobec niego będą określone środki niemające charakteru kary.

Z punktu widzenia wieku – jest on już zdolny do zawinienia, ale ponieważ przestępstwo popełnił w pierwszym roku "dojrzałości karnej", KK stwarza wyjątkową **możliwość zastosowania wobec niego środków wychowawczych, leczniczych lub poprawczych stosowanych wobec nieletnich na podstawie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.**

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH

Postępowanie w sprawach nieletnich reguluje ustawa z dnia **26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich.**

Przyjęte w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich rozwiązania mają na celu, jak wynika z zawartej w niej preambuły, przede wszystkim:

- I. przeciwdziałanie demoralizacji i przestępczości nieletnich,
- II. stworzenie warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego,
- III. umocnienie funkcji opiekuńczo-wychowawczej rodziny i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązków obywateli.

UWAGA !

NIE JEST TO ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA !

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

W omawianej ustawie pojęcie "nieletniego" zostało zróżnicowane w zależności od wieku i rodzaju prowadzonego postępowania. Ustawa przy definiowaniu pojęcia nieletniego operuje trzema górnymi granicami wiekowymi, czyli wprowadza trzy kategorie nieletnich; są nimi:

I. osoby do lat 18 wykazujące przejawy demoralizacji

- w stosunku do tej grupy wiekowej mogą być stosowane środki wychowawcze, a przesłanką ich stosowania jest zagrożenie demoralizacją,
- nie jest więc konieczne popełnienie przez nieletniego czynu karalnego,
- ustawa nie określa dolnej granicy wieku dla tej grupy nieletnich,

II. osoby, które po ukończeniu 13 lat, a przed ukończeniem 17 lat, dopuściły się czynu karalnego

- wobec tej grupy nieletnich mogą być stosowane środki wychowawcze lub środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym,

III. osoby do 21 roku w zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

CZYN KARALNY

czyn zabroniony przez ustawę jako:

- a) przestępstwo lub przestępstwo skarbowe albo
- b) 12 taksatywnie wymienionych wykroczeń przeciwko:
 - porządkowi i spokojowi publicznemu (art. 51 i 52 KW),
 - instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym (art. 69 KW),
 - bezpieczeństwu osób i mienia (art. 74 i 76 KW),
 - bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji (art. 85 i 87 KW),
 - mieniu (art. 119, 122 i 124 KW),
 - interesom konsumenta (art. 133 KW),
 - urządzeniom użytku publicznego (art. 143 KW).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH

CZYN ZABRONIONY

tylko czyn realizujący wszystkie elementy konstytutywne przestępstwa, przestępstwa skarbowego albo wykroczenia, musi to więc być czyn realizujący ustawowe znamiona czynu zabronionego - musi być:

- bezprawny,
- zawiniony,
- karalny,
- wykazujący stopień społecznej szkodliwości wyższy niż znikomy,

W przypadku nieletniego sprawcy czyn taki nie stanowi przestępstwa, przestępstwa skarbowego lub wykroczenia z uwagi na wyłączenia winy (art. 1 § 3 w zw. z art. 10 § 1 KK) !

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

DEMORALIZACJA

Pojęcie to nie zostało w ustawie w zasadzie zdefiniowane, znajdujemy w niej jedynie wyliczenie – tytułem przykładu – jej możliwych przejawów.

Zgodnie z art. 4 § 1 ustawy są nimi, w szczególności:

- naruszanie zasad współżycia społecznego,
- popełnienie czynu zabronionego,
- systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego,
- używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia,
- uprawianie nierzędu,
- włóczęgostwo,
- udział w grupach przestępczych.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

STOSOWANE ŚRODKI

W świetle przepisów ustawy (art. 5 i art. 6) wobec nieletnich mogą zostać zastosowane:

- I. **środki wychowawcze,**
- II. **środki poprawcze,**
- III. **środki leczniczo-wychowawcze,**
- IV. **środki przewidziane w KRO,**
- V. oraz tytułem wyjątku **kara**, która może być orzeczona tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.

Ustawa przewiduje także możliwość zastosowania **środków o charakterze tymczasowym** (art. 26 i 27) oraz wprowadza możliwość sięgnięcia do **środków pozasądowych** (art. 42 § 4) stosowanych przez szkołę lub organizację społeczną.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH

ŚRODKI WYCHOWAWCZE

Zgodnie z art. 6 ustawy sąd rodzinny może zastosować wobec nieletnich następujące środki wychowawcze:

- 1) udzielić upomnienia,
- 2) zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzenia się w stan odurzenia,
- 3) ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna,
- 4) ustanowić nadzór organizacji młodzieżowej lub innej organizacji społecznej, zakładu pracy albo osoby godnej zaufania – udzielających poręczenia za nieletniego,

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

- 5) zastosować nadzór kuratora,
- 6) skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmującej się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją,
- 7) orzec zakaz prowadzenia pojazdów,
- 8) orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karalnego,
- 9) orzec umieszczenie w rodzinie zastępczej, w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, w młodzieżowym ośrodku socjoterapii;

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

ŚRODEK O CHARAKTERZE POPRAWCZYM

Środkiem o charakterze poprawczym jest umieszczenie w zakładzie poprawczym (art. 6 pkt 10).

Środek ten może zostać orzeczony jedynie wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego w postaci przestępstwa lub przestępstwa skarbowego mającego w chwili czynu ukończony 13 rok życia a nie ukończony 17 rok życia, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

ŚRODKI LECZNICZO – WYCHOWAWCZE

Środki leczniczo-wychowawcze, które orzekane są wobec nieletnich przez sąd fakultatywnie, wyodrębnione zostały z uwzględnieniem dodatkowych przyczyn ich stosowania. Jak wynika z regulacji zawartej w art. 12 ustawy wyróżniamy:

Środki leczniczo-wychowawcze:

- 1) umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym,
- 2) umieszczenie w innym odpowiednim zakładzie leczniczym.

Środki opiekuńczo-wychowawcze:

- 1) umieszczenie w placówce opiekuńczo-wychowawczej,
- 2) umieszczenie w domu pomocy społecznej, w przypadku, gdy nieletni jest upośledzony umysłowo w stopniu głębokim i wymaga jedynie opieki.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWCH NIELETNICH

Wszystkie środki stosowane wobec nieletnich **podlegają zapisaniu w krajowym rejestrze karnym !!!**

(art. 1 ust. 2 pkt 6 i 10 ustawy z 24.5.2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1218)

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NA PODSTAWIE USTAWY O POSTĘPOWANIU W SPRAWACH NIELETNICH

WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU

Sprawy nieletnich należą do właściwości **sądu rodzinnego**, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 15 ustawy)

wyjątki od tej zasady:

- a) gdy czyn karalny nieletniego pozostaje w ścisłym związku z przestępstwem osoby dorosłej, prokurator może, jeżeli łączne rozpoznanie sprawy jest konieczne, a dobro nieletniego nie stoi na przeszkodzie, przekazać sprawę z aktem oskarżenia sądowi właściwemu według przepisów KPK (art. 16 § 2 zd. 2 ustawy)
- b) jeżeli zachodzą przesłanki pociągnięcia nieletniego do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 10 § 2 KK, sprawę rozpoznaje sąd zwykły właściwy według przepisów KPK (art. 18 § 1 pkt 1 ustawy)
- c) gdy postępowanie w sprawie nieletniego o popełnienie czynu karalnego (przestępstwa lub przestępstwa skarbowego) wszczęto po ukończeniu przez sprawcę 18 lat (art. 18 § 2 pkt 2 ustawy)